

УПРАВЛЕНИЕ НА КОНТРАГЕНТНИЯ РИСК НА ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ

Гл. асис. д-р Зоя Иванова, СА „Д. А. Ценов” – Свищов

Резюме: Съвременните индустриални предприятия осъществяват изключително сложни икономически взаимоотношения със своите контрагенти. Несигурните и динамичните отношения и взаимовръзки, от една страна, и многоаспектните фирмени мисия и цели – от друга страна, несъмнено пораждаат проявлението на контрагентния риск. Това е риск, който може да окаже съществено влияние върху състоянието и резултатите от дейността на индустриалните структури, тяхната конкурентоспособност и пазарна ефективност. Ето защо способността им да разработят и приложат адекватен и надежден процес на управление на контрагентния риск се превръща в жизненоважен за нормалното им функциониране и развитие фактор. Целта на настоящия доклад е да се открият някои от специфичните особености на контрагентния риск и да се обосноват възможностите за неговото управление, вследствие на което да се ограничат и намалят неблагоприятните последици и рисковата изложеност на индустриалните предприятия.

Ключови думи: контрагентен риск, индустриални предприятия, управление на контрагентния риск, контрагенти.

1. Въведение

Нормалното функциониране и бъдещото развитие на индустриалното предприятие в голяма степен се предопределя от действията и реакциите на неговите контрагенти. Те са важна предпоставка и имат съществена роля за своевременното осъществяване и успешното реализиране както на производствената, така и на пазарната му дейност. Всяко нарушаване на договорните условия от страна на контрагентите и промяна в тяхното поведение поражда възникването на рискови ситуации или обстоятелства, някои от които в една или друга степен оказват силно влияние върху пазарните позиции, фирмената репутация и публичния имидж, конкурентоспособността на продуктово портфолио и на предприятието като цяло, неговите парични потоци и финансови резултати.

Това налага създаването и поддържането на ясна визия за управление на контрагентния риск, което ще даде възможност на предприятието точно да разкрие причините, довели до неговата поява и правилно да определи рисковия профил, извърши научнообосновани анализи и изготви реална и обективна оценка, на базата на които да разработи и приложи конкретни механизми за превенция и ефективно противодействие. В тази връзка целта на настоящия доклад е да се открият някои от специфичните особености на контрагентния риск и да се обосноват възможностите за неговото управление, вследствие на което да се ограничат и намалят неблагоприятните последици и рисковата изложеност на индустриалното предприятие.

2. Корпоративният риск и неговото управление в индустриалното предприятие

Съвременното индустриално предприятие в хода на организирането и осъществяването на стопанската си дейност изгражда преки връзки с определени контрагенти и на тази база встъпва в договорни отношения с тях. Установяването и поддържането на сложни взаимоотношения и силната зависимост на производителността и ефективността на бизнес процесите в предприятието от техните действия създават множество предпоставки и условия за настъпването на *контрагентния риск*. Реално това е специфичен риск за индустриалното предприятие, който произтича от неизпълнение на задълженията на контрагентите по договора, вследствие на което се повишава степента на неговата рискова изложеност. Той характеризира вероятността за нереализиране на планираните цели и приоритети на предприятието, в резултат от неспазването на договорните условия от страна на фирмените контрагенти, което на практика може да доведе до увеличаване на загубите или пропуснатите ползи. Контрагентният риск, като елемент на агрегатния (общия) риск на предприятието, притежава редица *особености*, по-важните от които са [1, 2, 3]:

✓ *икономически характер (икономическа природа)* – контрагентният риск е сложна икономическа категория, пряко свързана с реализирането (осъществяването) на определени дейности, функции и процеси, влияещи върху нормалното функциониране и бъдещото развитие на индустриалното предприятие;

✓ *обективно явление* – той може да възникне независимо от целенасочените действия на предприятието, вследствие на промяна в поведението на контрагентите по договора;

✓ *вероятностно (стохастично) явление* – той е резултат от взаимодействието и взаимоотношението на различни контрагенти, поради което е невъзможно неговото точно предвиждане и установяване на регулярността на настъпване;

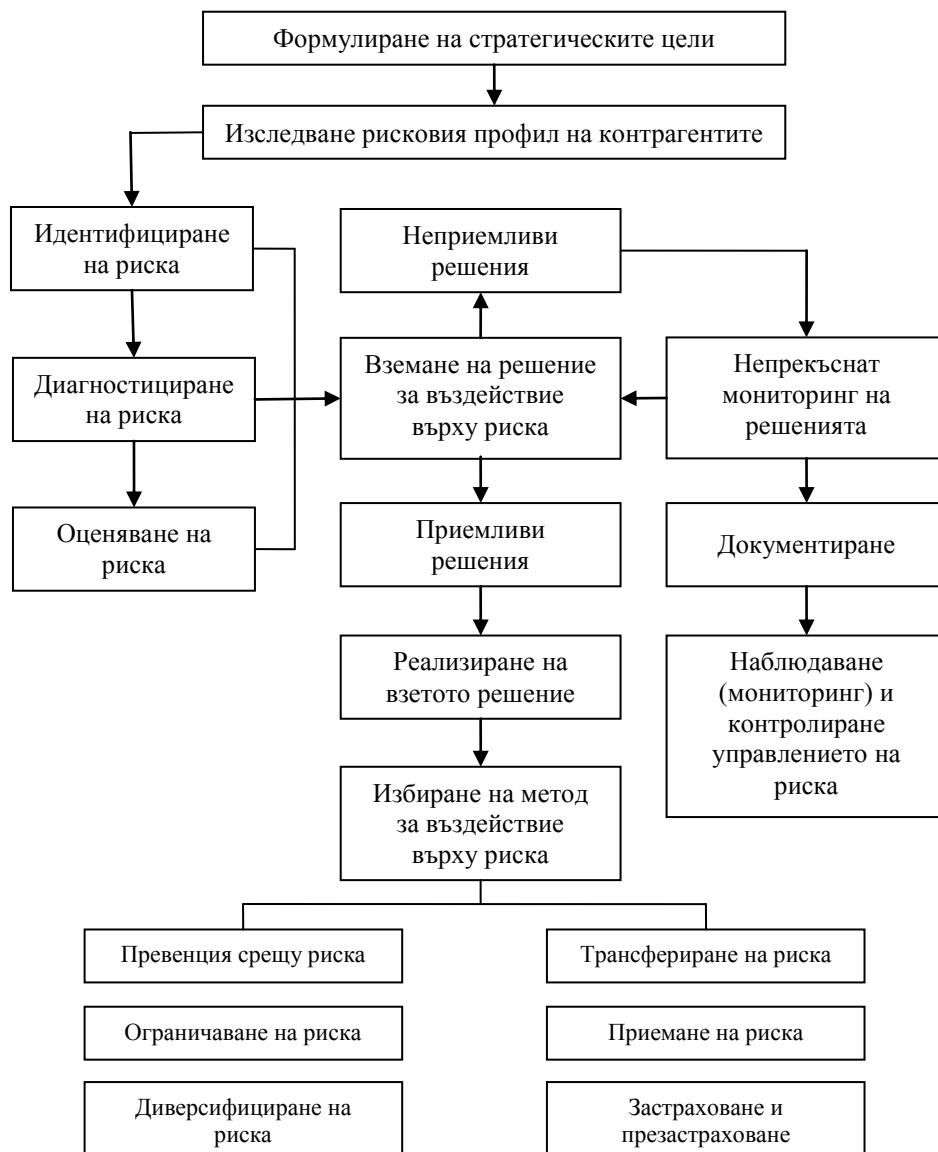
✓ *сложно явление* – това е риск с различна честота на проявление и размер на последиците, което на практика затруднява възможността за предварително определяне на щетите (загубите) или приходите (печалбата);

✓ *променливо явление* – контрагентният риск се променя във времето (в зависимост от продължителността на договора), както и под влиянието на множество обективни и субективни фактори, които са в постоянна динамика;

✓ *субективен характер* – той е резултат от човешки действия и зависи в голяма степен от знанията, уменията, компетенциите на страните по договора.

Доброто познаване на специфичните особености на контрагентния риск ще спомогне за разработването и прилагането на адекватен и обоснован модел на управление, което ще осигури възможност на предприятието за своевременна реакция при настъпването на неблагоприятни рискови ситуации и използването на адекватни инструменти за противодействие срещу тях.

Трябва да се има предвид, че управлението на контрагентния риск е сложен и многофункционален процес, включващ изпълнението на определени целенасочени дейности и функции (вж. фиг. 1), осигуряващи неговото прогнозиране, идентифициране, анализиране, оценяване, контролиране и ограничаване [4]. Чрез него се цели своевременното откриване на обстоятелствата и причините за възникването на риска и правилното определяне на рисковия профил, извършване на задълбочени и многостранни анализи и изготвяне на реална и обективна оценка, на базата на които да се разработят и въвеждат конкретни механизми за превенция и ефективно противодействие и ограничаване на негативните последици (загуби) и поддържането им в относително ниски нива и степен на опасност. Реално, независимо от утвърдените модели (класически, интегрален, холистичен, тотален) на управление на риска всяко индустриално предприятие следва да прилага принципа на индивидуалния подход, като се съобрази и отчита своите потенциални възможности и разполагаеми ресурси (материални, трудови, финансови, информационни), както и конкретните специфични особености и параметри на контрагентния риск.

Фиг. 1. Процес на управление на контрагентния риск. [5, 6]

За индустриалното предприятие правилното и рационалното управление на контрагентния риск се явява ключов фактор, оказващ силно влияние върху повишаване равнището на управляемост на негативните състояния и подобряване качеството на вземаните управленски решения. В същото време създаването на ясна визия за управление позволява ранното установяване на потенциалните причини за не-

изпълнение на договорните задължения на фирмените контрагенти, точното идентифициране на техния рисков профил и бързото реализиране на успешна превантивна дейност и осигуряване на максимална защита на предприятието.

Ето защо фокусът следва да бъде насочен върху следните направления:

разработване на стратегия за управление на контрагентния риск, с която да се постигнат целите на предприятието;

прилагане на интегрирано и ефективно управление на риска, на базата на което да се генерират добри фирмени резултати;

изучаване на рисковия профил на потенциалните и реалните фирмени контрагенти и установяване на евентуалните причини и източници за неизпълнение на техните договорни задължения;

утвърждаване на организационна култура и разбиране на всички нива за необходимостта и ползата от активното им участие в дейностите по управлението на контрагентния риск;

повишаване на знанията и разширяване на уменията на всички участници в процеса на управление;

мотивиране на участниците за използване на добрите практики в управлението на този вид риск;

стимулиране въвеждането и прилагането на адекватни и ефективни контролни механизми по отношение изпълнението на стратегията за управление на риска;

рационализиране на процеса, актуализиране на подходите, методите, средствата, инструментите за управление;

прекратяване на дейности, съпътствани от негативни състояния и нерешими проблеми или избягване на такива, за които предварително е известно, че предизвикват риск с неприемливо ниво или не подлежащ на третиране;

изпреварващо прилагане на мерки и ограничения, водещи до премахване или намаляване на негативното влияние на контрагентния риск;

трансфериране на риска на специализирана институция, която поема отговорността за пълно или частично компенсиране на последиците от него;

разширяване полето на реализация и източниците на фирмени приходи, което на практика ограничава неблагоприятните ефекти от контрагентния риск;

създаване на собствени (вътрешни) резервни фондове за покриване на настъпилите щети вследствие на неспазване на договорните задължения от страна на контрагентите;

използване на съвременни форми на съвместен бизнес, чрез които индустриалното предприятие може да прехвърли риска на друга страна (партньор) и др.

Заклучение

Разработването и внедряването на адекватно и ефективно управление на контрагентния риск дава възможност на индустриалното предприятие да се справи с множеството предизвикателства и опасности, свързани с неизпълнение на задълженията по договора от страна на неговите контрагенти. Реално предприятието ще може по-точно и бързо да ограничи трудностите и изолира слабите места в своята дейност, както и да реализира политики, осигуряващи постигането на по-добри фирмени резултати и демонстрирането на по-гъвкав и конкурентен бизнес модел на поведение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Габровски, Р. Индустриален риск мениджмънт. АИ „Ценов”, Свищов, 2009, с. 54, ISBN 978-954-23-0415-9, 282 с.
2. Мамаева, Л. Н. Управление рискоми. ИТК „Дашков и К^о”, М., 2013, с. 103, ISBN 978-5-394-02208-1, 256 с.
3. Соколов, Д. В., Барчуков, А. В. Базисная система риск-менеджмента организаций реального сектора экономики. ИНФРА-М, М., 2013, с. 9, ISBN 978-5-16-006862-6, 126 с.
4. Шапкин, А. С., Шапкин, В. А. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций. ИТК „Дашков и К^о”, М., 2014, с. 40, ISBN 978-5-394-02170-1, 879 с.
5. Bustad, G., Bayer, E. Introducing Risk Management Process to a Manufacturing Industry. 2012, p. 18, <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:606971/FULLTEXT01.pdf>.
6. Fraser, J., Simkins, B. Enterprise Risk Management: Today's Leading Research and Best Practices for Tomorrow's Executives. Wiley, John Wiley & Sons, Inc., 2010, p. 24, ISBN 978-0-470-49908-5, 577 p.